

7. Самчук У. О. На білому коні. На коні вороному : Спомини і враження : у 2 ч. / У. О. Самчук. – Острог – Луцьк : Вид-во НаУОА, ПВД «Твердиця», 2007. – 424 с.
8. Українська мова: енциклопедія / [редкол. В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін.]. – [2-е вид., випр. і доп.]. – К.: Укр. енцикл. ім. М. Бажана, 2004. – 824 с.
9. Цехмейструк М. Жанрова своєрідність книг Уласа Самчука «На білому коні» та «На коні вороному» / М. Цехмейструк // Наукові записки. Сер.: Літературознавство. – Тернопіль : ТНПУ, 2005. – Вип. XVII. – С. 203-210.
10. Шкіцька І. Ю. Маніпулятивні тактики позитиви: лінгвістичний аспект : [монографія] / Ірина Юрїївна Шкіцька. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 440 с.

Анотація. У статті проаналізовано основні типологічні різновиди лексико-семантичного повтору в мемуарній спадщині Уласа Самчука. На матеріалі його книги спогадів «На білому коні» простежено особливості реалізації таких видів цього повтору, як власне лексичний, синонімічний, антонімічний, омонімічний, паронімічний, гіпонімічний, оказіональний, перифрастичний, тавтологічний.

Ключові слова: лексико-семантичний повтор, власне лексичний, синонімічний, антонімічний, тавтологія, мемуаристика.

Summary. The article deals with analysis of the main typological types of the lexical-semantic repeating in U. Samchuk's memoirs. According to writer's statement, the material of the research was the book of memories and impressions "Na bilomu koni" ("On a white horse"). Analysis of the memoir text helps to reproduce ideas about the period atmosphere, including cultural and artistic life of Ukrainian emigration, and allows to understand the personality of the writer. The peculiarities of such kinds of lexical-semantic repeating as lexical, synonymic, antonymic, homonymous, paronymic, occasionalism, periphrastic, tautological in Ulas Samchuk's memoirs are shown in the article. Usage priority of a particular type of writer's repeating was defined. Some stylistic figures which are projected to different types of lexical-semantic repetition such as amplification, grading, etc. are also characterized. In general, analysis of the pointed kinds of lexical-semantic repeating and stylistic figures showed that their use in U.Samchuk's memoir text is determined by the characteristics of the individual style of the writer, psychological level of his works, and the presence of certain leitmotifs in them. It was revealed that the content of repeats expresses the main idea of the work, as it contains keywords, which have an important meaning. On the one hand, we consider the prospects of such research in the fact that the collected material can serve to detect the functional and stylistic meaning of the repeating units in the text, and for creating the typology of lexical-semantic repeat. On another hand, such prospects are in the ability to understand the greatness of genius U. Samchuk – the creator of the memoir genre that has become an important part of the intellectual history of Ukraine.

Key words: lexical-semantic repeating, lexical, synonymic, antonymic, tautological, memoirs.

Отримано: 7.02.2015 р.

УДК 811.161.2'42

Войцехівська Н.К.

РОЛЬ КОМУНІКАТИВНИХ БАР'ЄРІВ У ВИНИКНЕННІ КОНФЛІКТНОГО ДИСКУРСУ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Успішна комунікація – це «ідеальна модель» взаємодії, що розвивається за сприятливим для всіх її учасників сценарієм при дотриманні комунікативних правил та дозволяє мовцям реалізувати свої наміри в повному обсязі.

Однак, діалогічні партнери – це носії власних еґо-станів, виконавці певних комунікативних і соціальних ролей, що в принципі не можуть мати однакові настанови, ідеали, погляди, думки й оцінки; мають різний ступінь комунікативної компетенції, її мовних, мовленнєвих, прагматичних компонентів, а також нетотожні знання. Успішність спілкування також значною мірою залежить від тематики розмови, що для конкретних мовців може бути значущою, нейтральною чи конфліктогенною. У цьому випадку діалог стає зустріччю позицій, норм і ціннісних орієнтацій. Як наслідок, «через причини, зумовлені людським фактором, комунікація постійно перебуває під загрозою переривання» [2], а «будь-яке з порушень правил мовної системи ускладнює процес спілкування» [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Вивчення комунікативних порушень і перешкод, з'ясування причин їхнього виникнення та класифікація мають давню традицію у філософських і психологічних дослідженнях, естетиці, теорії значення у семіотиці, вченні про мовну норму, теорії мовленнєвих актів, журналістиці тощо (праці Ф. С. Бацевича, О. В. Дубцової, Т. М. Корогоди, О. Г. Рудої, Л. Л. Славової, Т. В. Степикіної, М. М. Філоненко та ін.). Однак в україністиці відсутні розвідки про бар'єри спілкування, що не просто перешкоджають розумінню змісту висловлюваного, а можуть призводити до припинення діалогічного контакту чи виникнення комунікативного конфлікту між мовцями.

Формулювання мети статті. Мета статті полягає у розкритті сутності поняття «комунікативний бар'єр», класифікації бар'єрів, що зумовлюють виникнення комунікативних конфліктів, та описі механізмів подолання таких перешкод у діалогічному мовленні. Актуальність теми зумовлена наявним у сучасній лінгвістиці інтересом до гармонізації спілкування, до зняття комунікативних конфліктів, що визначає необхідність комплексного вивчення невдач, збоїв, бар'єрів, девіацій та аномалій у діалогічному дискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Будь-яке спілкування передбачає наявність певної моделі, схеми, за якою воно відбувається. Модель діалогічного мовлення містить п'ять складових: адресанта/автора, адресата/реципієнта, текст як знакову форму організації дискурсу, інтеріоризоване буття лінгвокультурної спільноти у часі й просторі, а також семіотичний універсум, тобто код культури, науки та ін. семіосфер [5, 144]. При цьому інтенція й замисел адресанта, які він передає співрозмовнику за допомогою інтерактивних стратегій, повинні сприйматися, інтерпретуватися і розумітися адресатом. У цьому ланцюжку повідомлення й декодування інформації практично на кожному етапі можуть виникати різноманітні комунікативні бар'єри.

Комунікативні бар'єри – це перепони на шляху руху смислу від комуніканта до реципієнта, на шляху адекватної передачі інформації між діалогічними партнерами. У ряді випадків бар'єрами спілкування виступають фактори, що слугують причиною чи які сприяють конфліктам [4].

Оскільки до складу комунікації як процесу входять комунікативний фактор (забезпечує обмін інформацією), перцептивний фактор (організовує взаємне сприйняття, взаємооцінку та рефлексію у спілкуванні) та інтерактивний фактор (регулює взаємодію учасників діалогу), бар'єри спілкування можуть пов'язуватися з недоліками в каналах передачі інформації, а також породжуватися соціальними причинами, адже мовці належать до різних соціальних груп. Сюди також зараховують відсутність розуміння ситуації спілкування, неоднаковість сприймання та переробки інформації, тобто суб'єктивну неможливість повноцінно здійснювати процес комунікації.

Перепони у спілкуванні можуть бути бар'єрами розуміння, бар'єрами соціально-культурного розходження та бар'єрами відносин, що мають суб'єктивний чи об'єктивний характер. Це фізичний, культурний, соціально-рольовий, психологічний, логічний, когнітивний, власне комунікативний бар'єри, бар'єр авторитету та бар'єр розбіжностей у життєвих цілях і потребах.

Фізичний бар'єр виникає через порушення кордонів особистого простору, (його розміри ~ 60 см). Так, надто близьке розташування мовців сприймається як виклик, зазіхання на особисті інтереси, дратує або пригнічує, напр.: – *О! Жіночко, ви марно так притискаєтесь – що б зі мною не зробили, я все одно на вас не ожениюся... – Я не вам не «жіночка», я кондуктор! Оплатіть, будь ласка... – Що оплатити? – Ідіот! Проїзд оплачуй!* (Козиренко М. Оксамит).

Соціально-рольовий бар'єр пов'язаний із соціальною роллю, яку людина «грає» та яка визначає стиль і характер її взаємодії з іншими суб'єктами. Сюди зараховують вікову різницю, соціальний і майновий стан комунікантів, їхню гендерну належність. Так, батько залишається батьком, незважаючи на вік його дітей, керівник поводить з дружиною та дітьми як із підлеглими тощо. До неуспішного діалогу призводить незнання мовцем змінної/постійної комунікативної чи соціальної ролі суб'єктів спілкування: – *Карпо Карнович удома? – Хто такий? – Ну, твій дідусь* (Гуцало Є. Вугілля на паливо).

Із соціально-рольовим бар'єром пов'язаний *бар'єр авторитету*, коли перешкодою успішному спілкуванню стає сприйняття діалогічного партнера як особи певної професії, національності, статі чи віку. При цьому чим вищий авторитет мовця стосовно слухача, тим менший комунікативний бар'єр. І навпаки, чим менший авторитет комуніканта, тим критичнішому аналізу піддається повідомлювана ним інформація, тим більший ступінь недовіри до неї. Прикладом конфліктно небезпечного діалогу може бути розмова про авторитетну для Алли подружку – Марину: [Марина:] (до Алли) *Бувай! І не забувай моїх дружніх порад!* (Іде) [Богдан:] *Чого вона хотіла?* [Алла:] *Марина – моя подруга.* [Богдан:] *Вона мені не подобається, ти це знаєш.*

[Алла:] *Вибач, любий, але я не збираюся шукати собі друзів на твої смак.* [Богдан:] *Я просто бачу, що ви з нею – абсолютно різні... Про що ви можете розмовляти?..* [Алла:] *Яке це має значення?* (Багряна А. Рододендрон).

Культурний або соціально-культурний бар'єр – це перешкода на шляху порозуміння мовців, що виникає внаслідок їхньої різниці в національних культурах, цінностях, рівні освіти, релігійній належності, професійних, соціальних, політичних відмінностей, що призводять до різного тлумачення тих чи інших понять, напр.: – *Ви ж самі не вірите в те, що кажете! І потім, він не чачне над здобиччю, як цар Коцій над золотом... – Тут не зрозумів... Який цар? – А це так, фольклор...* (Кокотюха А. Жінка з кошиком винограду).

Суть бар'єру розбіжностей у життєвих цілях і потребах у тому, що люди з, образно кажучи, невіршеною проблемою А, мало цікавляться проблемами В, С і т. п.

Психологічний бар'єр пов'язаний із особливостями психіки мовців, різними психологічними рисами, фізичним та емоційним станом (хворобливий стан, стан страждання чи горя, відрази, презирства, страху, сорому чи вини), напр.: *...Я переконливо говорив про переваги саме цього варіанту... Але... згодом зрозумів, що Тимофій п'яний, хоча вміло приховує... свій стан. А я так викладався!* (Малюк М. Галіфе з єврейського базару). У деяких випадках говорять про бар'єр відносин, тобто виникнення почуття ворожості, недовіри до мовця, а потім – і до інформації, яку він передає, напр.: [Переперчиха:] *І ото ти мені кажеш? Ти, кумо, так брешеш, що я й на ногах на тримаюсь і чогось у носі свербить...* [Сюсюрчиха:] *Це ти і твій батько з Брехунівки, а я істинну правду брешу. Бо сама дячиха казала.* [Переперчиха:] *Казала-казала... як на печі лежала... та добре – бреші дали!..* [Сюсюрчиха:] *Це в тебе від брехні язик до вух дістає, а я що чула, те й кажу!!!* [Переперчиха:] *Ой, кажи-кажи, бо я аж змерзла від твоєї правди...* [Сюсюрчиха:] *Ото й кажу, сама дячиха казала, що приїде засідатель!* [Переперчиха:] *...До нас на село?* (Шулаков В. Ніч перед Різдом). Як бачимо, недовіра адресанта до реципієнта автоматично змушує сумніватися в істинності його слів.

Бар'єрами розуміння змісту висловлення комунікативного партнера виступають логічний, когнітивний, мовний і комунікативний.

Логічний бар'єр розуміння виникає, коли логіка міркування мовця «або занадто складна для розуміння слухача, або здається йому неправильною чи суперечить властивій йому манері доказів» [6, 58]. Сюди зараховують також гендерний фактор і говорять про «дитячу», «жіночу» та «чоловічу» логіку, напр.: – *У мене знайома в медсанбаті... – схлипнула дружина. – Я вже з нею домовилась [зробити аборт]... – Роби як знаєш, – погодився Гапочка. – Тобі, звісно, видніше... – Видніше! – саркастично перебила дружина. – Всі ви, чоловіки, однакові: нашкодите – і в куці!..* (Дімаров А. Гапочка).

Когнітивний бар'єр зумовлюється особливостями дії механізмів мислення людини: наявністю у свідомості певних мисленневих стереотипів, певних прийомів мислення, способів отримання висновків із того, що вона спостерігає. Прикладом неврахування мовцем когнітивних чинників адресата, незрозумілого для реципієнта перебігу думок адресанта, може бути такий:

– *Я хотів би, щоб ви втратили почуття, яке люди називають жалем. <...> Жаль є злочинном, за який колись, згодом, розстрілюватимуть.*

Вона не зрозуміла його. Що значили ці слова про жаль, за який розстрілюватимуть? (Домонтович В. Без назви).

Власне комунікативний, або мовний бар'єр – це перешкода, що виникає, коли мовці спілкуються різними мовами, мають різний рівень комунікативної компетенції, не турбуються про взаєморозуміння і вживають звичну для них лексику, не зважаючи на те, чи знає її партнер по спілкуванню, тощо. Такі перепони розуміння змісту висловлювання можна поділити на підвиди.

1) *Міжмовний бар'єр* – виникнення якого зумовлюється значною кількістю мов, наріч і діалектів, якими спілкуються комуніканти, напр., як у розмові сільської жінки з паном: – *До вашої милості, паночку, – зробіть ласку, пустіть Зіньку... – То єсть, как это – сделайте «ласку»? – Та ото ж я і кажу: дівка на порі стала, скоро вже й рушники подавати треба... – Постой, постой, матушка! Это какие же «рушники»? Допустим – замуж, но к чему ты приплела эти свои «рушники»? – Не плетуть їх у нас, а тчуть... – Хоть убейте, ничего не понимаю!... Так, значит, – замуж, матушка? М-да... А кто же он, этот герой романа? Как его? – Ні, не за Романа, а за Данила за Бондаренка* (Антоненко-Давидович Б. Слово матері). Як бачимо, неуспішність комунікації й неможливість інтерпретувати зміст висловлень зумовлюється різними мовами, що ними спілкуються мовці, а також міжмовною омонімією.

2) *Стилістичний бар'єр* – невідповідність стилю мовлення і ситуації спілкування, змісту чи формі викладу, напр.: *Як мені здавалося, я був неперевершений: чітко пояснював нові терміни, аргументував кожен позицію, наводив переконливі приклади... Вона [студентка] не розуміла.*

<...> До мене дійшло пізніше: потрібно не пояснювати, а розжовувати, а це вже щось інше. Я так не вмів... (Данильченко В. Дзеньки-бреньки).

3) *Фонетичне нерозуміння* (невиразне й швидке мовлення, звуки-паразити, дефекти мовлення), а також різноманітні зовнішні перепони, що ускладнюють сприймання фізичних характеристик мовлення (тембру, якості дикції, вимови тощо), напр.: – *У цябе жонка йосць?* – *запитала Ігоря висока молодиця; Живот аб живот пацєрці, і ня будзіць балець да сьмерці,* – *зміряла його з голови до ніг молодиця* (Даниленко В. Капелюх Сікорського).

4) *Семантичний бар'єр* – різниця в системах значень (тезаурусах), що залежить від віку, професії, освітньо-культурного рівня мовців, тобто від їхнього неповторного індивідуального життєвого досвіду. Через різницю в тезаурусах у дискурсі використовуються лексеми, що мають неоднакове значення (смісл) для адресанта та реципієнта (одні й ті ж слова можуть по-різному розумітися комунікантами, деякі слова можуть бути зрозумілими одному і не зрозумілими іншому комуніканту, або розумітися інакше) та призводять до спотворення смислу отриманої інформації. Крім того, будь-яка лексема/висловлення не існує саме по собі, а перебуває в контекстному зв'язку з часом, місцем і ситуацією спілкування. Оскільки мовний бар'єр часто створюють наукові терміни, слова іншомовного походження, жаргонізми, сленгізми, його ще називають *термінологічним*. Напр.: *...доброї половини з того, що вони [молоді хулігани] йому кричали в обличчя... не зрозумів. Це була якась дика суміш «блатної музики» з рідним матом.* <...> *правда, часто повторювалось до болю знайоме слово «старий козел», але у якомусь дивному контексті...* (Жолдак Б. Пригода), де засвідчено різницю в ідіолексоні, пов'язану з незнанням сленгових виразів людей молодшого віку. Конфліконебезпечність комунікативних перешкод демонструє наступний приклад, де семантичний бар'єр спілкування двох мовців переріс у напружений полілог: [Інтелігент:] *...Ви так чудно розмовляєте.* [«Інтелігентна» дама:] *Що вам не подобається? Як вмію, так і говорю. Нас, вчителів, директор змушував розмовляти цією бичачою мовою. Директор наш був мовби й порядна людина, а <...> виявилось, що він хохол!* [Літня тітонька:] *Хохол? А сама ти чи не кацапка, часом? Дивись, мова її не до впадоби! Бичача, кажеш? А козяча краще?* [«Інтелігентна» дама:] *Яка ще козяча? На що це ви натякаєте?* [Літня тітонька, з прихованою погрозою:] *Не розумієш, що таке «цап» голубонько? То я тобі розтлумачу!* [Інтелігент:] *О, здається, зараз почнеться наглядна демонстрація етимології слова «кацап»!* (Данько Л. Уживана труна, або дорожня лінгвістика).

5) *Помилки в граматичній будові* спотворюють зміст висловлень, напр., через скорочення синтаксичної структури, зміни у дієслівному керуванні, ненормативний порядок слів тощо: *Напевне ж були люди, що теж хотіли і до дівчат і до молодих* (Осьмачка Т. Старший боярин) = хотіли піти; *Уставайте, люди, бо несуть на вас реформу* (Куліш М. Народний Малахій) = до вас.

З погляду теорії мовленнєвих актів, відхилення від ідеальної схеми комунікації пов'язане з порушенням хоча б однієї з умов: 1) умови пропозитивного змісту; 2) підготовчої (попередньої) умови; 3) умови щирості та серйозності; 4) умови суттєвості [1, 223]. Суть умови пропозитивного змісту полягає в тому, що мовні засоби втілення мовленнєвого акту (МА) мають відповідати змісту повідомлюваної інформації. Підготовчі умови виявляють об'єктивні та суб'єктивні передумови, сумісні з висловлюваною ілюквативною метою, тобто метою, яку мовець хоче донести до свідомості комунікативного партнера. Умови щирості і серйозності відображають психічний стан мовця, що формулює певний МА. Згідно з умовами суттєвості мовець зобов'язаний за допомогою конкретного МА виконати конкретну дію.

Інакше кажучи, комунікативний конфлікт зумовлюється неправильністю, неузгодженістю та невідповідністю. У першому випадку йдеться про неправильне очікування й прийом повідомлення, нейтралізацію передачі сприятливого для мовця повідомлення (напр., нейтралізація компліменту) та необхідність відповідати у такий спосіб, щоб відповідь відповідала очікуванням комунікативного партнера і не відповідала дійсності [7, 55]. У другому випадку йдеться про неузгодженість ціннісних орієнтацій, моральних норм, поглядів, переконань; неузгодженість очікувань і позицій; неузгодженість знань, умінь, навичок, особистісних якостей; неузгодженість у розумінні, інтерпретації інформації; неузгодженість фізичних, емоційних та ін. станів; неузгодженість цілей, засобів і методів діяльності співрозмовників [8].

Ф. С. Бацевич додає до цього переліку відсутність необхідної інформації для розпізнавання адресатом інтенцій мовця та/або розуміння тексту (мовленнєвими «сигналами» такої невдачі є типові репліки адресата *Що ти маєш на увазі?, Що ти хочеш цим сказати?* тощо); невідповідність ситуації спілкування; одночасну апеляцію до інтересів адресата або різних сфер мовця (ментальної, емоційної, естетичної та ін.); аномальну побудову висловлення або його двозначність, «подвійний сенс» тощо [1, 224–234], як, напр., у тексті:

Натягуючи пальто, упевнившись, що візиту закінчено, відчувши полегшення, Комаха з почуттям доброзичливості сказав у відповідь на запрошення приходити знов: – Ви знаєте, я

нікуди не ходжу, бо, як ото каже Сенека, побувавши серед людей, я повертаюсь додому менше людиною.

Він сказав і не відразу усвідомив усю безтактність сказаного, те, що сказана ним фраза має подвійний сенс і дівчина могла образитись, застосувати її до себе як натяк... (Домонтович В. Доктор Серафікус). Як бачимо, «подвійний сенс» може бути результатом інтерпретації слів Комахи як складного натяку, хоча мовець цього не бажав. Визначальну роль у декодуванні відіграє елемент *a*, що має два смисли – A^1 і A^2 . У тексті використовується смисл A^1 (переносний), та зміст натяку відсилає до A^2 (прямого) [1, 231].

Розглянуті вище комунікативні порушення і бар'єри призводять до часткового або цілковитого провалу акту спілкування, створюють перепони в процесі здійснення комунікативної діяльності і виступають, як зазначалось вище, причиною конфліктів. Разом із тим, навіть попри наявність комунікативних бар'єрів, спілкування здійснюється, хоча і не завжди повноцінно, з ускладненнями і спотвореннями. Тому як виникнення, так і подолання перепон і бар'єрів спілкування мають велике значення.

Аномативи можуть бути анульовані в процесі розмови за допомогою додаткових комунікативних кроків: перепитувань, уточнень, пояснень, навідних питань, переформулювання, у результаті чого може здійснитися комунікативний намір мовця, а отже, і не відбутися конфлікту. Перепони фонетичного рівня зникають, якщо, напр., підібрати необхідну швидкість і темп мовлення, використовуючи зворотній зв'язок і «підлаштовуючись» у діалозі під особливості співрозмовника. Слід уникати різниці в тезаурусах: не вживати сленгізми, професійні терміни, багатозначні чи іншомовні слова тощо, замінюючи їх синонімами, спрощуючи наскільки це можливо інформацію.

Якщо розглядати стиль як відношення форми повідомлюваної інформації до її змісту, то подолання стилістичних комунікативних бар'єрів потребує повідомлення реципієнту грамотно оформленої та структурованої інформації. З цією метою часто використовують правило рамки і правило ланцюжка. Суть правила рамки полягає в тому, що задля кращого сприймання інформація повинна бути оформлена в «рамку», створювану початком і кінцем розмови. Психологами доведено, що початок і кінець отримуваної інформації найкраще запам'ятовуються, тому все найважливіше слід вміщувати в таку «рамку». На початку вказується мета діалогу, очікувані результати; у кінці підводяться підсумки щодо досягнення мети і подальші перспективи спілкування. Згідно з правилом ланцюжка, інформація повинна мати внутрішню логічну структуру (ланцюжок). Залежно від змісту інформації й індивідуальних особливостей адресата структура ланцюжка може варіюватися від простого перерахування фактичних відомостей до логічно взаємозалежних смислових блоків.

У діалозі має місце і поняття самокорекції мовців – форми самоконтролю у виборі форми вираження актуалізованого смислу (пошук у межах асоціативно-вербальної мережі) [3], що виникає внаслідок незбігу бажаного і реалізованого матеріального (звукового) втілення задуму висловлення. Такі помилки детерміновані мовними та позамовними чинниками, що характеризують відповідно системно-структурний і функціональний аспекти мовних одиниць [3]. виправлення мовцем помилок становить собою тип індивідуального мовного вибору, що залежить від мовної компетенції комуніканта, від статусних асоціацій та від ситуативних умов спілкування. Хоча теоретично йдеться про самокорекцію всіх системно і комунікативно невмотивованих мовленнєвих одиниць, на практиці самокорекція (особливо в умовах спонтанного діалогічного мовлення) має вибіркового характеру і залежить від ряду чинників (психологічних, психофізіологічних, психолінгвістичних, лінгвістичних, соціокультурних, комунікативних). Інакше кажучи, мовець виправляє лише ті помилки, що потрапляють під контроль уваги його співрозмовника і заважають ефективній взаємодії [3].

Висновки з дослідження та перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямі. Отже, суб'єктивні та об'єктивні комунікативні бар'єри призводять до відхилення діалогу від ідеальної схеми, до цілковитої або часткової комунікативної невдачі, до втрати мовцями намірів взаємоузгодженості, а тому можуть спричинити конфлікт. Для правильної інтерпретації повідомлюваного необхідне переборення психологічних, соціально-культурних комунікативних бар'єрів, а також бар'єрів розуміння. У подоланні перешкод велику роль відіграють однакова система кодифікації та декодифікації інформації; дотримання умов пропозитивного змісту, умов щирості, серйозності, суттєвості, а також підготовчої (попередньої) умови; індивідуальні зусилля мовців, їх намір до здійснення процесу комунікації, бажання зрозуміти співрозмовника, донести до нього смисловий зміст інформації і виробити спільну позицію. Перспективним є подальший опис причин неуспішної, конфліктно небезпечної комунікації.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної прагматики : підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – 304 с.
2. Корогода Т. М. Комунікативний збій як інтерактивне явище / Т. М. Корогода // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2011. – № 4. – С. 44–47.
3. Проценко О. В. Прагматична самокорекція комунікантів в українському спонтанному мовленні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. В. Проценко. – К., 2006. – 21 с.
4. Руда О. Г. Комунікативні девіації в умовах українсько-російського білінгвізму : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. Г. Руда. – К., 2007. – 20 с.
5. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации : монографическое учебное пособие / Е. А. Селиванова. – К., 2002. – 336 с.
6. Філоненко М. М. Психологія спілкування : підручник / М. М. Філоненко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 224 с.
7. Шостром Э. Анти-Карнеги или человек-манипулятор / Э. Шостром. – Минск : ТПЦ «Полифакт», 1992. – 128 с.
8. Шрагина Л. И. Анатомия конфликта [Электронный ресурс] / Л. И. Шрагина. – Режим доступа: <http://www.i-u.ru/biblio/catalog.asp>

Анотація. У статті розглянута природа виникнення бар'єрів спілкування в міжособистісній комунікації, описані типи таких бар'єрів, визначена їхня роль у виникненні конфліктного діалогу. Описані способи подолання бар'єрів спілкування в діалогічному дискурсі.

Ключові слова: діалогічний дискурс, конфлікт, комунікативні бар'єри.

Summary. Communication barriers are difficulties arising in the process of transmitting information from a communicator (source of information) to a recipient (receiver of information), which not only distort the meaning or make the utterance ambiguous, but create communicative discomfort and cause communicative conflict. The nature of barriers in the interpersonal communication, which is discussed in the article, has made it possible to separate three types of barriers, both objective and subjective. The first type is socio-cultural barriers (social, religious, professional, political), the second type is psychological barriers (attitude barriers, technology and communication skills barriers), and finally the barriers of understanding (logical, phonetic, semantic, stylistic, grammatical and interlingual).

Among the ways of overcoming barriers in dialogical discourse can be called the same system of coding and decoding information; compliance with the propositional content condition, conditions of sincerity, seriousness, as well as the preparatory condition; the individual efforts of the speakers, their intention to implement the communication process, desire to understand the interlocutor, to convey to him the semantic content of the information and to reach a common position. Barriers can be annulled by using repetitions, explanations, leading questions, reformulation, which contribute to the realization of the communicative intention of the speaker, and, consequently, make interaction effective. Phonetic barriers disappear, if speakers choose the speed and the rate of speech, use the feedback and «adjust» to the peculiarities of the interlocutor. Communicants should avoid differences in their thesaurus, do not use terms, slang, foreign words or words of multiply meaning, etc., replace them with synonyms and simplify information. Overcoming stylistic barriers occurs due to sending a message as logically formalized and structured information by using the so called «frame» and «chain» rules.

Key words: dialogical discourse, conflict, communicative barriers.

Отримано: 12.01.2015 р.